

NÓGRÁD MEGYE LEHETŐSÉGEI A FALUSI TURIZMUSBAN

OPPORTUNITIES OF COUNTY NÓGRÁD IN RURAL TOURISM

LENKOVICS BEATRIX tanársegéd

Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi
Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskolai Kar

TÖTTÖSI ADRIENN dietetikus, projektvezető

Nemzetközi Táplálkozástudományi Intézet, Pécs

DR. PHD LELOVICS ZSUZSANNA táplálkozástudományi

Nemzetközi Táplálkozástudományi Intézet, Pécs

DR. PHD FARKAS TIBOR egyetemi docens

Szent István Egyetem

Abstract

The share of rural tourism, tourism in Europe is still insignificant, but there the interest is increasing. More people realize that after overwork everyday a metropolis or the beach are not necessarily suitable for recreation, because there are contaminated and crowded.

Nógrád, although the country's second smallest county in size, yet is full of amazing natural formations, historic monuments, attractive events for visitors. The palóc folklore, rich of events, catering and hospitality of the village, the literary greats of the past, memories of the castle system was worthily popular in this part of the country. The popularity of the still living traditions encourages the residents to preservation and care of tradition. The authors intend to present the advantages and disadvantages of untapped rural tourism, where county Nógrád is the example. What are the possibilities for construction of an environmentally friendly and traditional recreation? What are the opportunities for people who live here?

1. Bevezetés

Történelmünk során, nehéz helyzetekben mindig vidéki gyökerekből táplálkozva, a falusi közösségek erejére támaszkodva tudott a magyar társadalom megújulni. A vidék tehát nem csupán profitérdekeket kiszolgáló termelési tér, hanem egyúttal olyan társadalmi és biológiai tér is, amely az ott élő közösségek és a természeti környezet számára az életfeltételeket biztosítja, a város számára pedig élelmezési és élelmiszerbiztonságot, továbbá háttérországot, regenerációs lehetőséget is kínál.¹ A vidék helyzetét két fő tényező határozza meg, a történelmi örökség és a rendszerváltás hatása.²

Ez igaz a vidéki, falusi turizmusra is. Szervezett vidéki turizmusról már a harmincas évek óta beszélhetünk.³ Népszerűségének, és jelentőségének növekedése – régre visszatekintő múltja ellenére – a rendszerváltást követő időszakra tehető. Ekkor az emberek lehetőségei a szabadidő eltöltésére megváltoztak, nagyobb igény mutatkozott az utazásra. Bár a motiváció eddig is megvolt a szocializmusban élő emberek körében is, de az aktuális trendek (diszkrecionális szabadidő, diszkrecionális jövedelem) csak ezután hajtották a turizmus, később a falusi turizmus malmára a vizet. Állandó demográfiai változások és az autentikusság keresése jellemezte a kilencvenes évek elejét. Magyarországon a rendszer-

váltás ideje előtti szervezett üdülési formák megszűnése után sok család számára szinte kizárólagos lehetőséget jelenthet néhány napi pihenés falun.

Országunkban mára a vidék mély válságba került. Különösen a kistelepülések valamint a külső és belső perifériákon elhelyezkedő kistérségek kerültek szinte kilátástalan helyzetbe.

Egyszerre van jelen és krónikussá vált a munkanélküliség és a munkaerőhiány. A vidéki, helyi közösségek sorra elveszítik szolgáltató és közösségmegtartó intézményeiket, iskoláikat, közösségi közlekedési lehetőségeiket, egészségügyi ellátó intézményeiket, hivatalokat, postáikat, az ország és a magyar társadalom – élelmezési, víz- és energiaellátási, foglalkoztatási, szociális – kiszolgáltatottsága pedig egyre katasztrofálisabbá válik.

A közelmúltban kibontakozó válság a szolgáltatás szektorban és ezen túl a turizmusban is éreztette hatását (forgalomkiesés, árbevétel-csökkenés, munkahely-kiesés). Ezután egy elhúzódó kilábalási folyamat figyelhetünk meg, amely napjainkban is tart. Fontos lenne, hogy egyre többen beismerjék azt a tényt, hogy országunk gazdasági fejlődésének kulcsa a minőségi és színvonalas turizmus kiépítése, ezen belül a falusi turizmus preferálása fő szempontot jelenthet. A turizmus szerepe jóval több, mint egyfajta gazdaságélénkítő, munkahelyteremtő, területfejlesztő funkció, az ágazat igazoltan komoly részt vállal az utazók élettel való általános elégedettségének (boldogságának) gyarapításában, valamint a turizmusban érintett településeken lakók életminőségének javításában.⁴

Magyarország turisztikai vonzerőkben rendkívül gazdag. Mind természeti, mind kulturális adottságaink kiemelkedők, azonban a széles spektrumú választéknak csak igen kis része jelenik meg a turizmus kínálati oldalán.⁵ Ennek az az oka, hogy nem is ismerjük teljes egészében egy-egy terület attrakcióit, látogatásra sarkalló kincseit. Ezek az általános megállapítások mind igazak Észak-Magyarország és Nógrád megye helyzetére is.

2. Nógrád megye

A palócok lakta, mintegy másfélszáz település főként az Északi-Középhegység lábainál, a Cserhát, a Mátra és a Bükk hegyes-dombos vidékén (az országhatáron belül) Borsod, Heves és mindenekelőtt Nógrád megye területén található. Nógrád 2008. év elején 131 településből állt, ebből hat város. (Salgótarján megyei jogú város.) Magyarország egyik legkisebb megyéje, melynek területe 2546 km² lakossága (210,2 ezer fő) 2,1%-a az országénak. Népsűrűsége 83 fő/km², kisebb az országos átlagnál (108 fő/km²). 204 917 fő lakónépessége volt 2010-ben ez várhatóan kb. 2000 fővel csökken 2011 folyamán. Salgótarján népességét tekintve a második legkisebb megyeszékhely, valamint Rétságnál kisebb város csupán 10 van az országban.⁶ Kedvező úti cél, túrázási lehetőségek mellett történelmi emlékek sokasága várja a csendes, nyugodt környezetben pihenni vágyókat, vadászokat, horgászokat, a különleges borok szerelmeseit és a vízi- vagy téli sportok hódolóit. Nemzetközi hírűek az ipolytarnóci ősleletek, a Bükk déli peremén a kaptárkövek, valamint a Bükk-fennsík. A hegyvidékeken fokozottan védett emlősök, madarak, és növények sokasága él. A nemzeti parkok működési területén 11 tájvédelmi körzet és 17 természetvédelmi terület áll országos védelem alatt. 1995-ben az Európa Tanács az Ipolytarnóci ősmaradványok területének Európa Diplomát adományozott.

3. Palóc kultúra

E témakörben a palóc népesség megemlítése igen fontos. Palócok alatt a Mátra, a Bükkötől északra fekvő Nógrádi-medence és Ipoly-völgye magyar parasztsága értendő. A „Palócföld” (Felföld) lakóit leginkább a folklór közös sajátosságai, a 20. század első felében is fennmaradt nagycsaládszervezet és az azt tükröző településszerkezet, a római katolikus vallás, valamint a kétféle „a” hangot használó nyelvjárás köti össze. Ezen a területen a néprajzi gyűjtések igen gazdag és markáns folklórt hoztak felszínre. Kiemelkedően gazdag a hiedelemvilág, a lakodalomhoz és a jeles napokhoz kapcsolódó szokásanyag. A népcsoport gasztronómiája is egyedinek mondható országon belül is.⁷ A palócok táplálkozásában nagy szerepe volt/van a különféle kásából, lisztből készült ételeknek. Egyik kedvelt ételük a sült pép, más néven görhe vagy málé. A hagyományörzés témakörét körüljárva mindenképpen megemlítendő egy település, Hollókő is. A falu mai állapota az 1909-es tűzvész után alakították ki, a zsúptetőt felváltotta az égetett cserép, de az ősi építészeti formákat megőrizték. Később deszkamellvédes tornácot építettek, melyeket faragott és fűrészelt mintákkal díszítettek. Több helyen szőlővel futtatták be a hambitusnak nevezett tornácokat. 1987-ben a falucska felkerült az UNESCO Világörökségi listájára. Az itt élő szűk közösség a népviseletet felőltve ma is életben tartja az elfelejtésbe merülő népszokásokat. Mindezt különböző rendezvények keretében teszik többek között például Húsvétkor, mikor a locsolással, tojásfestéssel és egyéb hagyományörző tevékenységekkel várják a számos idelátogató turistát.

4. Nógrád megye, Észak-Magyarország és a turizmus helyzete

A falusi turizmus részesedése az idegenforgalomból ma még Európa-szerte jelentéktelen, de kétségtelenül fokozódik iránta az érdeklődés. Egyre többen ismerik fel, hogy a túlhajszolt mindennapok kipihenésére nem feltétlenül egy zsúfolt, szennyezett világváros vagy tengerpart a legalkalmasabb. A falvak természeti és kulturális értékei napjainkban egyre keresettebbek. Sokan az idealizált vidék romantikáját, kuriózumait keresik falun, másokat egyszerűen a táj szépsége, a csend a tiszta levegő vonz.

A másik oldalról nézve igen nehéz döntés előtt állnak azok a falvak, kistérségek, amelyek a falusi turizmus jövedelmezőségének fokozása érdekében szervezésbe, beruházásba fognak. A turizmus, mint jövedelemforrás egyik ellentmondása egyértelműen szezonális jellegében rejlik. A néhány hónapos jövedelemszerzési lehetőség a turisták vélt vagy valós igényeinek kielégítésére sarkall. A pizzériák, tenispályák, panziók lerombolhatják a táj, a helyi kultúra egyediségét, vonzerejét.

Egy pár napos rendezvény nagy tömegeket mozgathat meg, a település nevét ismertté teheti, így kedvezően hathat a látogatottságára az év hátralévő részében is. Nagy tömegek egyidejű megjelenése ugyanakkor komoly terhet róhat a falura és környezetére (szennyezés, zaj, bűnözés).

Az észak-magyarországi turisztikai régióban a turizmus a természeti adottságok mellett a történelmi, kulturális értékekre épül, a turisták igényeihez illeszkedő, korszerű turisztikai termékkínálattal.⁸ Vezető termékei az egészség- és a kulturális turizmus, valamint a bor és gasztronómia, az aktív-, öko- és falusi turizmus, amelynek régión belüli meghatározó desztinációi: Eger és térsége, Miskolc-Bükk, Gyöngyös-Mátra, a világörökség helyszínéként Hollókő-Szécsény-Ipolytarnóc, Aggtelek-Csereshát és a Tokaj-Zemplén.

A magyarországi turisztikai régiók között 2007-ben az Észak-Magyarország régió a

belföldi vendégéjszakák számát tekintve az ötödik helyen állt. A régióban a belföldi vendégéjszakák száma az elmúlt években folyamatosan bővült, 2006–2007-ben meghaladta az 1,2 millió éjszakát. A belföldi forgalom jelentőségét mutatja, hogy minden 100 vendégéjszakából 86-ot a hazai utazók adnak.

2007-ben a régióban található kereskedelmi szálláshelyeken 547 ezer belföldi vendég 1,2 millió vendégéjszakát töltött el. A belföldi forgalom a 2006. évihez hasonlóan alakult, a vendégéjszakák száma 0,7%-kal emelkedett. Az átlagos tartózkodási idő 2,2 éjszaka volt. Minden 100 belföldi vendégéjszakából 46-ot szállodában töltöttek a vendégek, ezen belül is a háromcsillagos házak a legnépszerűbbek. A szállodák mellett jelentős forgalom realizálódik a panziókban és a turistaszállókon.

2007-ben a régió magánszálláshelyein 77 ezer belföldi vendég fordult meg, ami 21,0%-os növekedést jelent az előző év azonos időszakához viszonyítva. A belföldi vendégéjszakák száma 12,3%-kal nőtt és 2007-ben megközelítette a 238 ezer éjszakát. Az átlagos tartózkodási idő 3,8 éjszaka volt. Érdemes kiemelni, hogy a magánszálláshelyet igénybe vevő vendégek jelentős része falusi szálláshelyen száll meg: számuk 2007-ben csaknem 50 ezer volt, ami az előző évhez képest 20,5%-os növekedést mutat, de a fizetővendéglátás népszerűsége is hasonló növekedési ütemmel (22,0%) jellemezhető. A régió belföldi vendégforgalma az országoshoz hasonlóan erős szezonalitást mutat, 2007-ben a vendégéjszakák 43,0%-a realizálódott a június–augusztusi időszakban. A növekedést sajnos a recesszió visszavetette. De a 2009-es és 2010-es adatokat összehasonlítva stagnálást vehetünk észre, amit azt jelent, hogy remélhetőleg, a turizmus egészében növekedés várható.

A nagyszámú vendégéjszakák ellenére Nógrád megye és térségének helyzete nem mondható pozitívnak. 7,6 millió külföldi turista látogatott hazánkba 2011 első negyed évében, ennek az értéknek kis hányadát teszik ki azok, akik az Észak-Magyarországi régiót célozták meg. Elmondható, hogy az országon belüli üdülési szokások középpontjában sem szerepelnek Nógrád megye kistérségei. A tény, hogy a szolgáltatás szektorban a foglalkoztatottak száma 2008 és 2010 között csökkent szintén a fenti adatot támasztja alá. Márpedig a turizmus e nemzetgazdasági szektor szerves részét képezi. Ahogy korábban már utaltunk rá a nógrádi térség leginkább a falusi turizmusban jeleskedhetne az elképzeléseink szerint. Feltételezhető, hogy egy diverzifikált falusi turizmus csökkentené a munkanélküliek számát is. Ez azért is fontos lenne, mert ugyan a munkanélküliek száma csökkent az elmúlt két évben, még mindig jelentős munkanélküliség figyelhető meg a megyében. Sőt e megye szolgáltatotta a legtöbb munkanélkülit az elmúlt években.

5. Gasztroturizmus és Nógrád

A külföldi és hazai turisztikai programokban egyre gyakoribbá válnak a gasztronómiai tárgyú kajaajánlások, mely hosszabb-rövidebb időtartamú gasztronómiai utakon, illetve rendezvényeken való részvételt jelent.

A gasztronómia, bizonyos étkezésekhez kötődő hagyományokhoz, népszokásokhoz hasonlóan egy nép kultúrájának szerves részét képezi.

A palóc kultúrának köszönhetően színes gasztronómiát tudhatnak magukénak a terület lakosai. Ezért a falusi turizmus ezen ágazata nyújthatja a lehetőséget a nagyobb látogatottság eléréséhez.

A gasztronómia az egyik meghatározó része a „magyar élménynek”. A gasztroturizmus célcsoportja korosztálytól is független, szegumentumait adják a városokban élők, esetükben a vidéki környezet iránti igény szerves része a motivációnak. A gasztronómia, illetve a

táplálkozás rendelkezik azzal a nagyon hasznos tulajdonsággal is, hogy emberi szükségleteket elégít ki, ezért mindenképpen részesévé válik az utazásoknak. Mindemellett egyre inkább trendnek mondható, hogy a belföldi turizmusban növekszik a többszöri alkalommal rövidebb időre tervezett utazások száma. A gasztronómiával összekapcsolt pihenés az egyik olyan forma, amely jól szolgálja a rövid távú, belföldi pihenés céljait.⁹ A turizmus trendjeit figyelve, megállapítható, hogy növekszik azon turisták és programok száma, akik és amelyek, az étkezést az utazás fókuszába helyezik, ezáltal az élmény egyedivé válik, csak a meglátogatott területhez kötődik, az élményt nyújtó szolgáltató számára pedig, a gazdasági haszon mellett a térségi kötődést és a hagyományok megőrzésének tudatát is jelenti.

A nemzeti gasztronómia piacképességének növelését célzó eszközei közé tartoznak a gasztronómiai rendezvények, mint a legjellemzőbb turisztikai termékek. A gasztronómiai témájú rendezvényeket többféleképpen lehet csoportosítani:

- Hagyományokra épülő rendezvények: a régiók és a népek kultúráját meghatározó étkezési, táplálkozási szokásoknak az ápolása és felelevenítése. Ide sorolhatók a gasztronómiai fesztiválok, és a tematikus utak azon formái, melyeknek témája valamilyen gyümölcs, növény vagy egyéb étel.
- Kulinaritást előtérbe helyező rendezvények: különleges gasztronómiai élmény nyújtása jellemzi.
- Szakmai jellegű rendezvények: szakácsolimpiák, gasztronómiai versenyek.

A gasztronómiai termékelemek a folklórral és a vidékiség sokszínűségével összekapcsolva egyedi termékekké válhatnak. Régióként azonos és eltérő hagyományok adják a gasztroturisztikai kínálat sokszínűségét. A gasztroturizmus az a turizmusfajta, amelyben legközelebb kerülnek a vendégek és a lakosok egymáshoz. Ezt a szellem tökéletesen észlelhető Nógrád megyében, ahol a gasztronómiai rendezványcsoportok számtalan formája megfigyelhető.

6. Kisebb helyi fesztiválok

A fesztiválok gyakran a helyi kultúra és szokások megerősítését szolgálják és lehetőséget adnak a közösségeknek saját kulturális identitásuk kihangsúlyozására, mindemellett segítenek a helyi művészek támogatásában és előremozdításában, továbbá lehetőséget teremtenek egy rövid ideig tartó, magas színvonalú művészeti alkotómunka számára. Előszörban a folklórra építő, és gasztronómiai fesztiválok a jellemzőek a kisebb városokban, falvakban. Amíg a zenei fesztiválok gyakran „globalizáltak” (például nagy részben nemzetközileg is elismert előadók meghívásával), a gasztronómiai fesztiválok segíthetnek abban, hogy a látogatók számára helyi termékeket mutassanak be és értékesítsenek. Nógrád fesztiválok sokaságát tudhatja magáénak, melyek első sorban a gasztronómiához kötődnek, de legalább is kapcsolatba hozhatóak a hagyományos ételek, italok megjelenésével. Ilyen események többek között:

- Nemzetközi Louis Armstrong Jazzfesztivál,
- Nógrádi Nemzetközi Folklór és Gasztronómiai Fesztivál,
- Gödör Fesztivál,
- Tóparty Fesztivál,
- Palacsintafesztivál,
- Világörökségi nap,
- Dió Fesztivál,

- ÉTER Fesztivál 2011,
- Somoskői Várfesztivál,
- Szent István napi várjáték,
- Szüreti Fesztivál(ok),
- Kőleves Fesztivál,
- Salgótarjáni Bányaréms Fesztivál,
- Málna Fesztivál.

A rendezvények közül kiemelendő az úgynevezett Kőleves Fesztivál és a Nógrádi Nemzetközi Folklor és Gasztronómiai Fesztivál, Előbbi 2007-ben gasztronómia kategóriában elnyerte a „Megye legnépszerűbb rendezvénye” címet.

1996-ban a rárósi szabadtéri színpadon megnyitotta kapuit az I. Nógrádi Folklor Fesztivál, amely, azóta minden évben útra kel, és sorra látogatja Nógrád megye falvait, városait. 2000-ben a közös Európa hírnökeként a fesztivál átlépte az államhatárt, és baráti fogadtatásra talált Nagykürtösön, Losoncon, Füleken, Ragyolcon, Vidinán és Divényben egyaránt. Ettől kezdve a rendezvény már joggal viselhetette a Nógrádi Nemzetközi Folklor Fesztivál elnevezést, mely Nógrád megyében is mind a mai napig egyre több településen – Szügy, Mihálygerge, Pásztó, Palotás, Egyházasgerge, Salgótarján, Hollókő, Bánk, Balasagymart, Szécsény, Somoskő, Kazár, Ipolytarnóc – terjeszti az Ipoly két partján élő magyarok és szlovákok népi kultúráját. Tíz év nem hosszú idő, ahhoz viszont éppen elegendő, hogy megteremtődjék egy olyan rendezvény hagyománya, amely mára elismerést vívott ki magának itthon és külföldön egyaránt. A 2011-es évtől a rendezvény kibővült egy gasztronómiai nappal is és a Nógrádi Nemzetközi Folklor és Gasztronómiai Fesztivál nevet kapta.

A napjainkban már tíz helyszínen zajló rendezvény a Magyarország–Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013 keretein belül, ukrán, grúz, szlovák, olasz, szerb, román, német és lengyel nemzetiségű részvevőkkel és látogatókkal együtt kerül megrendezésre.

A program az Európai Unió támogatásával a magyar–szlovák határmenti térségek közös fejlesztését célozza, valamint a magyar–szlovák határtérség integrációját gazdasági, humán, környezetvédelmi és közlekedési szempontból javítani kívánja. Az INTERREG IIIA programoknak megfelelő 2007-től induló határmenti programok a Strukturális Alapok forrásból valósulnak meg.¹⁰

Elmondható, hogy a lehetőségek adottak a továbbiakban érdemes lenne a falusi turizmus ezen ágazatára fektetni a hangsúlyt, és a gasztronómiai körutak, múzeumok, bemutatók szervezését előtérbe helyezni.

7. Előnyök és hátrányok

Alapvető különbség van a közösség-központú és a turistaközpontú rendezvények között, és kérdéseket vetődhetnek fel az utóbbi fenntarthatóságát illetően is. Szociokulturális hatásukat tekintve a rendezvények, fesztiválok fontos szerepet játszhatnak a helyi közösség kialakításában, mivel a kultúra más formáihoz képest általában társadalmilag befogadottabbak. Továbbá, a szervezők és a lakosság gyakran egyaránt úgy tekintenek rájuk, mint a kulturális diverzitás és identitás kifejezőeszközére. A fesztiválok pozitív hatásait a megújulás szempontjából is érdemes megemlíteni, ide tartozhat a kultúra demokratizálása, a különbségek ünneplése, a közösségek élénkítése és megerősítése, valamint az életminőség javítása is. Az említett rendezvények általában időszakos, múlandó és nehezen megfogha-

tó élmények, amelyek, ha nem ismétlődnek, képtelenek a kulturális folytonosság megtartására. Ezért ideális, ha a fesztiválokat évente ismétlődően szervezik meg.

A kisebb, közösségi fesztiválokat sokszor azzal jellemzik, hogy a helyi lakosok számára jóval vonzóbbak, mint a megarendezvények. Ezeknek azonban általában nem sikerül turistákat vonzaniuk, és így kevésbé valószínű, hogy hosszútávon kereskedelmileg is életképesek legyenek, hacsak nem kapnak átfogó helyi támogatást. További probléma lehet az autentikusság elvesztése, a művészi tisztesség feladása vagy a kultúra lekicsinylése.

8. Következtetések

A nógrádi térségben még nem kiforrottak a turizmus lehetőségei. Keresettségül az elmúlt évekbe stagnáló volt, jelentősége még kicsi. Elmarad a főbb turisztikai célpontok népszerűségéhez képest, ilyen Budapest és környéke, és a Balaton-felvidék stb. Ezzel szemben, viszont a turizmus tekintetéből minden adottsága megvan egy folklórral telített, hagyományörző üdülési lehetőség kiépítéséhez. A palóc gasztronómia felhasználásával és az egészséges táplálkozás elemeinek beépítésével egy igazán egyedi kulináris élményben részesülhet az ide látogató. Ehhez mindenképpen szükséges a megfelelő marketingelemek, szórólapok, reklámok, egyéb propagáló eszközök számának növelése, valamint a vidéki menedzsment fejlesztésére.

A vidékre látogató turisták a kényelem és a megszokott dolgok jelenléte mellett szeretnének kilépni a globalizált világ egyformaságából. A változatos, az egyedi, a még nem ismert dolgok, tájak, ízek, tevékenységek megismerésére vágyanak. A turisták az utazást az ismeretszerzés kellemes formájának tekintve, szívesen ismerkednek minden, korábban számukra ismeretlen dologgal. Vonatkozik ez az utazás során fellelhető, elfogyasztható ételek választékára is. A jövőben fontos lenne hangsúlyt fektetni a gasztronómiai turizmus szerepére a térségben, ebben lehet a kitörési lehetőség.

Jegyzetek

1. Ángyán József (2010): Merre tovább magyar agrár-, környezet- és vidékpolitika? Falu. 2010/1. szám. pp. 5–14.
2. Buday-Sántha Attila (2004): Az agrár- és vidékfejlesztés lehetőségei, tennivalói. Gazdálkodás. 2004/1. szám. pp. 61–68.
3. Fehér István, Koródi Márta (2008): A vidéki turizmus. A vidéki turizmus fejlesztése. Szaktudás Kiadó Ház. Budapest. pp. 27–32.
4. Michalkó Gábor: Boldogító utazás – a turizmus és az életminőség kapcsolatának magyarországi vonatkozásai. Turizmus Bulletin. 2010/3. szám. pp. 78–79.
5. Mikházi Zsuzsanna, Szilvácsku Zsolt: Országos tájérték adatbázis – A magyarországi vonzerők gyűjteménye. Turizmus Bulletin. 2010/3. szám. pp. 12–16.
6. Szalainé Homola Andrea (2009): Központi Statisztikai Hivatal kiadványa, 2009. <URL: <http://www.umvp.eu/files/nogradezredfordulo.pdf>> (2011-10-25).
7. Selmeczi Kovács Attila (2008): Elfeledett magyar mesterségek és népelet. CSER Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft. Budapest.
8. Észak-magyarországi Regionális Marketing Igazgatóság (2009): Észak-Magyarország Marketingterv 2009. <URL: <http://itthon.hu/szakmai-oldalak/strategiai-dokumentumok/marketingterv-akcioterv>> (2011-10-27).
9. László Éva (2010): A vidékfejlesztés és a vidéki turizmus összefüggései az észak-alföldi régióban. Doktori értekezés. Keszthely. pp. 56–58. old.
10. A Magyarország–Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013 hivatalos honlapja (2011). <URL: http://www.husk-cbc.eu/hu/a_programrol> (2011-10-27).

Felhasznált irodalom

- A Központi Statisztikai Hivatal kiadványa a Magyarországra érkező külföldi látogatók számáról és kiadásairól országok szerint (2011). <URL: http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_ogt003c.html?9218> (2011-08-18).
- A Központi Statisztikai Hivatal kiadványa a foglalkoztatottak számáról nemzetgazdasági szektorok szerint, nemenként (2010). <URL: http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qlfO17a.html?64> (2011-10-27).
- A Központi Statisztikai Hivatal kiadványa a munkanélküliek számáról (2011). <URL: http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qlfO22.html> (2011-10-27).
- A Kőleves Fesztivál hivatalos honlapja (2011). <URL: <http://www.kis-koleves.hu/content/k2010.htm>> (2011-08-18).
- A Magyarország–Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013 hivatalos honlapja (2011). http://www.husk-cbc.eu/hu/a_programrol (2011-08-18).
- A Magyar UNESCO Társaság kiadványa (1987). <URL: <http://www.unesco.hu/kultura/vilagorokseg-www/cikk-cime-100107-2>> (2011-10-27).
- A Nógrádi Nemzetközi Folklor Fesztivál hivatalos honlapja (2011). <URL: <http://www.nogradfolklor.hu/index.php?page=21>> (2011-10-27).
- Fehér István, Kóródi Márta (2007): A vidéki turizmus diverzifikációs hatásai. Falu. 2007/4. szám. pp. 49–59.
- Gondos Borbála, Hercz Ágnes (2010): A gasztronómiai rendezvények hatásai a Torkos Csütörtök vendégkörének elemzése alapján. Turizmus Bulletin. 2010/3. szám. pp. 26–32.